

Διάλεξη 1^η

Κυριάκος Κυριαζόπουλος,
Επίκουρος Καθηγητής
Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

1. Εισαγωγή στο μάθημα
2. Νομικές πηγές των σχέσεων κράτους – θρησκευμάτων στην Ιταλία

Σκοποί ενότητας

1. Η μελέτη των σχέσεων κράτους – θρησκευμάτων στην Ιταλία
2. Ανάλυση των διατάξεων του ιταλικού συντάγματος για το θέμα
3. Ανάλυση του ιταλικού συστήματος του δικαίου των θρησκευμάτων

Εισαγωγή

- Στο μάθημα «Εκκλησιαστικό Δίκαιο IV» θα πραγματευτούμε ζητήματα σχέσεων κράτους – θρησκευμάτων σε ορισμένες χώρες της ΕΕ με παράδοση καθολική, προτεσταντική ή μεικτή.
- Η ανάλυση θα ξεκινήσει από την Ιταλία. Σημείο αναφοράς για τις σχέσεις κράτους – θρησκευμάτων στην Ιταλία θα αποτελέσει το άρθρο του καθηγητή Silvio Ferrari «Κράτος και Θρησκείματα στην Ιταλία» που περιλαμβάνεται στο βιβλίο, επιμέλειας του Γερμανού Gerhard Robbers, «Κράτη και Θρησκείματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση».
- Οι δύο διαστάσεις που θα μελετώνται σε αυτή τη σειρά διαλέξεων θα είναι:
 1. Οι νομικές πηγές που αφορούν τις σχέσεις κράτους θρησκευμάτων.
 2. Η μελέτη του νομικού καθεστώτος των θρησκευτικών κοινοτήτων.

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Νομικές πηγές των σχέσεων κράτους – θρησκευμάτων στην Ιταλία

Διατάξεις του ιταλικού συντάγματος

- “Οι θεμελιώδεις διατάξεις του ιταλικού δικαίου των θρησκευμάτων περιέχονται στο σύνταγμα. Αποσκοπούν:
 1. στη διασφάλιση της ελευθερίας και της ισότητας του ατόμου σε θρησκευτικά θέματα
 2. στην εγγύηση ενός συστήματος συνεργασίας μεταξύ κράτους και θρησκευμάτων” (Ferrari 2007: 261)
- α. 19 : κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα να ομολογεί ελεύθερα την πίστη του με κάθε πιθανή μορφή, μόνος ή από κοινού με άλλους, να την προάγει και να ασκεί την λατρεία δημόσια ή ιδιωτικά με τον όρο οι σχετικές ιεροτελεστίες να μην προσβάλλουν τα χρηστά ήθη.
- α. 3, §1: όλοι οι πολίτες έχουν την ίδια κοινωνική αξιοπρέπεια και είναι ίσοι ενώπιον του νόμου ανεξάρτητα από φύλο, φυλή, γλώσσα, θρησκεία, πολιτικές γνώμες ή προσωπικές ή κοινωνικές περιστάσεις τους.

Κατάσταση δικαιωμάτων στην Ιταλία

- “Από την άποψη των ατομικών δικαιωμάτων στη θρησκευτική ελευθερία και ισότητα, η ιταλική έννομη τάξη συμβαδίζει με τις κύριες διατάξεις του διεθνούς δικαίου σε αυτό τον τομέα και με τις αρχές που περιέχονται στα περισσότερα συντάγματα των άλλων δυτικών χωρών.
- Η εισαγωγή ειδικών κανόνων που επιτρέπουν την αντίρρηση συνείδησης στη στρατιωτική θητεία (1972) και περιοριζόμενη σε εργαζόμενους στον τομέα της υγείας, στη συμμετοχή σε αμβλώσεις (1978) έχει συμβάλει προς την επίλυση κάποιων σημαντικών προβλημάτων.” (Ferrari 2007: 261)

Προβλήματα

Προβλήματα έχει προκαλέσει η πρόσφατη εμφάνιση ορισμένων θρησκευμάτων. Συγκεκριμένα δύο ζητήματα που δεν έχουν λυθεί είναι:

1. Η άρνηση ιατρικής περίθαλψης
2. Η άρνηση εργασίας στις αργίες (προνόμιο μόνο για τα θρησκευόμενα που έχουν υπογράψει συμφωνία με το κράτος)

Διατάξεις του ιταλικού συντάγματος

(2)

- α. 8, § 1: ορίζει ότι όλα τα θρησκευματα είναι εξίσου ελεύθερα ενώπιον του νόμου. Τα μη καθολικά θρησκευματα έχουν το δικαίωμα να οργανώνονται σύμφωνα με τα δικά τους καταστατικά, στο βαθμό που δεν έρχονται σε σύγκρουση με το ιταλικό δίκαιο. Οι σχέσεις τους με το κράτος ρυθμίζονται από νόμους στη βάση συμφωνιών με τους εξουσιοδοτημένους εκπροσώπους τους.
- Για την καθολική εκκλησία υπάρχει ειδική ρύθμιση σύμφωνα με το α. 7: το κράτος και η καθολική εκκλησία είναι, το καθένα σύμφωνα με την δική του έννομη τάξη, ανεξάρτητες και κυρίαρχες. Οι σχέσεις τους διέπονται από τις συνθήκες του Λατερανού. Οι τροποποιήσεις σε αυτές τις συνθήκες, που συμφωνούνται και από τις δύο πλευρές, δεν ακολουθούν την διαδικασία που προβλέπεται για τις συνταγματικές αναθεωρήσεις.
- α. 20 για όλα τα θρησκευματα: ο εκκλησιαστικός χαρακτήρας ή ο θρησκευτικός ή λατρευτικός σκοπός, σωματείου ή ιδρύματος, δεν επιτρέπεται να δικαιολογεί ιδιαίτερους νομοθετικούς περιορισμούς ή φορολογικές επιβαρύνσεις σε σχέση με την ίδρυση, την νομική ικανότητα ή οποιαδήποτε μορφή δραστηριότητάς του.

Συμφωνία της Villa Madama

- Η συμφωνία της Villa Madama [Accordo di Villa Madama], μεταξύ κράτους και καθολικής εκκλησίας, αντικατέστησε το κονκορδάτο του Λατερανού του 1929, με βάση του α.7 του συντάγματος.
- Τη συμφωνία ακολούθησαν σειρά άλλων συμφωνιών για πιο ειδικά ζητήματα.

Συμφωνίες με άλλα θρησκευόμενα

- Δυνάμει του α. 8, § 3 επετεύχθησαν συμφωνίες μεταξύ του ιταλικού κράτους και
 - της Tavola Valdese (1984)
 - των χριστιανικών εκκλησιών των αντβεντιστών της 7ης ημέρας (1986),
 - των συνελεύσεων του θεού, πεντηκοστιανής εκκλησίας (1986),
 - της ένωσης ιουδαϊκών κοινοτήτων (1987),
 - της χριστιανικής ευαγγελικής βαπτιστικής εκκλησίας (1993)
 - της λουθηρανικής εκκλησίας (1993)
 - άλλων θρησκευόμενων (συνολικά 11 θρησκευόμενα)
- Μια συμφωνία με τη χριστιανική κοινότητα των μαρτύρων του Ιεχωβά υπογράφηκε το 2000 αλλά δεν έχει επικυρωθεί από το κοινοβούλιο.

Τα υπόλοιπα θρησκευάματα

- Τα υπόλοιπα θρησκευάματα διέπονται από τον ν 1159 της 24/7/1929 που πρέπει να αναθεωρηθεί.
- «Η συζήτηση γίνεται πιο περίπλοκη όταν περνάει κάποιος από τα δικαιώματα των ατόμων στην νομική ταξινόμηση των εκκλησιών. Σε αυτό τον τομέα το σύστημα των κονκορδάτων και των συμφωνιών εισάγει στοιχεία διαφοροποίησης μεταξύ των θρησκευμάτων [...] Η σωστή σχέση μεταξύ ελευθερίας (δηλαδή ειδικής ρύθμισης για κάθε θρήσκευμα) και ισότητας (της ανάγκης ενός κοινού συνόλου δικαιωμάτων και υποχρεώσεων για όλα) είναι κεντρικό πρόβλημα του ιταλικού δικαίου των θρησκευμάτων στο παρόν στάδιο ανάπτυξής του.» (Ferrari 2007: 263)

Σύστημα τριών επιπέδων

Το ιταλικό δίκαιο των θρησκευμάτων είναι σύστημα τριών επιπέδων:

- 1^ο επίπεδο: καθολική εκκλησία λόγω μεγέθους και ειδικής σημασίας στην ιστορία της Ιταλίας.
- 2^ο επίπεδο: τα 11 θρησκευόμενα που έχουν συνάψει συμφωνία με το κράτος
- 3^ο επίπεδο: θρησκευόμενα (κάποια από αυτά με σημαντικό αριθμό όπως οι μουσουλμάνοι) που έχουν εγκατασταθεί στην Ιταλία σχετικά πρόσφατα. Ρυθμίζονται από το νόμο 1159/1929 ή τους γενικούς νόμους για τα σωματεία και αποκλείονται από μερικά σημαντικά προνόμια (πχ χρηματοδότηση, μάθημα θρησκευτικών κτλ).

Προβλήματα στο ιταλικό σύστημα

- Το σύστημα των 3 επιπέδων είναι βασισμένο στην ιταλική ιστορία και πολιτισμό.
- Όμως αποκλείει από τη χρηματοδότηση τους μουσουλμάνους και τους μάρτυρες του Ιεχωβά που αριθμητικά αποτελούν τη 2η και την 3η μεγαλύτερη θρησκευτική κοινότητα στην Ιταλία.
- Αντί για την επέκταση των συμφωνιών στη ρύθμιση όλων των θεμάτων θα μπορούσε να υπάρχει ένας κρατικός νόμος για όλα τα θρησκευόμενα και κάποια βασικά δικαιώματά τους. Έτσι το ιταλικό δίκαιο θα έδειχνε περισσότερο σεβασμό για την ίση ελευθερία που εγγυάται το α. 8 του συντάγματος.

Προβλήματα στο ιταλικό σύστημα (2)

- Επίσης δεν υπάρχει νόμος για τις θρησκευτικές κοινότητες που να αφορά τα προβλήματα που θα μπορούσαν να επιλυθούν ομοιόμορφα (ποιμαντική μέριμνα σε δημόσιους θεσμούς, πρόσβαση σε σχολεία).
- Επίσης η απόφαση για τη σύναψη ή όχι συμφωνίας στερείται αντικειμενικών κριτηρίων: είναι πολιτική. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η κατάχρηση.

Σχολιασμός

Σχολιασμός ορισμένων σημαντικών σημείων από το κεφάλαιο αυτό του καθηγητή Ferrari:

- Το ιταλικό σύστημα σχέσεων κράτους θρησκευμάτων είναι εκείνο του χωρισμού με εκτεταμένη συνεργασία του κράτους με ορισμένα μόνο θρησκευάματα (χορήγηση εκτεταμένων προνομίων).
- Η μορφή αναγνώρισης γίνεται, στο ιταλικό δίκαιο, μέσω του συστήματος των συμφωνιών του κράτους με ορισμένα θρησκευάματα. Τα προνόμια είναι θρησκευτικά δικαιώματα που χορηγούνται από το κράτος πέραν των θρησκευτικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το σύνταγμα μιας χώρας ή το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τα οποία το άτομο ή η θρησκευτική κοινότητα απολαμβάνουν αυτοδικαίως με μόνο τον ισχυρισμό ότι το άτομο είναι θρησκευόμενο και η κοινότητα ότι είναι θρησκευτική.
- Σε άλλα κράτη υπάρχουν άλλα συστήματα αναγνώρισης

Σχολιασμός (2)

- Το σύστημα του χωρισμού με αναγνώριση ορισμένων θρησκευμάτων ή το σύστημα χωρισμού με πολυθρησκευτικότητα είναι το σύστημα που επικρατεί στις χώρες της Ευρώπης και ειδικά στην ΕΕ.
- Το άλλο σύστημα είναι αυτό της κρατικής εκκλησίας που το ακολουθεί μια μειοψηφία της Ευρώπης και της ΕΕ.

Σχολιασμός (3)

Το ιταλικό σύστημα σχέσεων κράτους θρησκευμάτων, χωρισμού με αναγνώριση ορισμένων θρησκευμάτων, είναι πολυεπίπεδο:

1. στην κορυφή της πυραμίδας ευνοϊκότερης μεταχείρισης είναι η καθολική εκκλησία
2. τα 11 θρησκευόμενα που έχουν υπογράψει συμφωνίες
3. τα θρησκευόμενα που έχουν νομική προσωπικότητα σύμφωνα με το νόμο του 1929 για τις θρησκευτικές μειονότητες
4. τα θρησκευόμενα που έχουν νομική προσωπικότητα με βάση τον αστικό κώδικα (κοινού σωματείου για παράδειγμα)
5. Αυτά που δεν έχουν καθόλου νομική προσωπικότητα (καθώς δεν υποχρεούνται να έχουν)

Σχολιασμός (4)

- Το πρόβλημα στο σύστημα σχέσεων κράτους θρησκευμάτων είναι αυτό της σχετικής ισότητας (πρόβλημα σε όλες τις χώρες της Ευρώπης που έχουν σύστημα χωρισμού με αναγνώριση ορισμένων θρησκευμάτων).
- Η έννοια της θρησκευτικής ισότητας εννοείται σχετικά. Επιτρέπεται η διαφορετική μεταχείριση των θρησκευμάτων όταν αυτή ερίζεται σε κοινωνιολογικά κριτήριά, αλλά δεν επιτρέπεται αν γίνεται με θρησκευτικά κριτήρια, καθώς τότε το κράτος προκαλεί θρησκευτικές διακρίσεις.
- Το ζήτημα της πραγματικής ισότητας είναι ακόμα ανοιχτό στην Ιταλία

Βιβλιογραφία

1. Silvio Ferrari, Κράτος και Θρησκευόμενα στην Ιταλία στο Gerhard Robbers (επιμέλεια) (2007), μτφρ. Κυριάκος Κυριαζόπουλος, Κράτη και Θρησκευόμενα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, σελ. 259-283
2. [Ιταλικό σύνταγμα](#)

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Γιώργος Μαριάς
Θεσσαλονίκη, Οκτώβριος 2016

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

